

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

علت حکم و حکمت

(ترجمه)

پرسش:

السلام علیکم ورحمت الله وبرکاته!

الله سبحانه وتعالی در عمر شما برکت دهد!

شیخ بزرگوار ما در نزد سوالی است، آیا از این آیه مبارکه ﴿ذَلِكِ اَدْنٰی اَنْ یُّعْرَفْنَ فَلَا یُؤْذِنَنَّ﴾؛ ترجمه: تا این که (از زنان بی بندوبار و آلوده) دست کم باز شناخته شوند و در نتیجه مورد اذیت و آزار (اوباش) قرار نگیرند. علت حکم فهمیده می شود؟ ابونزار شامی

پاسخ:

وعلیکم السلام ورحمت الله وبرکاته!

دقیقاً این آیه مبارکه حکمت فرضیت جلباب را نشان می دهد؛ نه علت حکم را؛ چنان چه این مسأله را به گونه ذیل واضح می سازیم:

طوری که در پاسخ به سوال ۱۰ جولای ۲۰۱۸م تذکر داده بودم، سبب نزول این آیه مبارکه تفکیک بین زنان آزاد از کنیزان می باشد و نشان می دهد که بر زنان کنیز، پوشیدن جلباب لازم نیست؛ اما بعضی منافقین به زنان کنیز تعرض می کردند و طوری می پنداشتند که اگر کنیزان را مورد آزار و اذیت قرار دهند، جزای این عمل شان کم تر است. وقتی بر زنان آزاد تعرض می نمودند و به محاکمه کشانده می شدند، به خاطر نجات و تخفیف گرفتن مجازات خود می گفتند، من فکر می کردم که این زن کنیز بوده است، همین بود که آیه مبارکه فوق نازل شد و این عذر را از پیش روی شان برداشت و برای زنان آزاد پوشیدن جلباب را از سر تا قدم فرض نمود تا بین زنان آزاد و کنیز تفکیک شود. بعد از نزول این آیه مبارکه با اذیت نمودن زنان آزاد نمی توانستند که بگویند ما فکر می کردیم که کنیز بوده است. ابن سعد در "طبقات" از ابی مالک روایت نموده که گفته است، زنان رسول الله صلی الله علیه و سلم از طرف شب برای رفع ضرورت بیرون می شدند و بعضی از منافقین آن ها را اذیت می کردند و این مسأله برای منافقین گفته شد؛ ولی ایشان در جواب می گفتند ما فکر می کنیم که این زنان کنیز اند؛ سپس این آیه مبارکه نازل شد:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذِنَنَّ﴾

ترجمه: ای رسول الله! به همسران و دختران خود و به زنان مؤمنان بگو که ردهای خود را جمع و جور بر خویش فرو افکنند؛ تا این که (از زنان بی بندوبار و آلوده) دست کم باز شناخته شوند و در نتیجه مورد اذیت و آزار (اوباش) قرار نگیرند.

بناءً این آیه مبارکه نازل شد به خاطر شناخت و تفکیک زنان آزاد از کنیز و ارخاء (پائین انداختن جلباب از سر تا قدم) به خاطری همین شناخت بوده است؛ نه به خاطری شناخت شخصی هر زنی، در تفسیر قرطبی (۲۴۴/۱۴) گفته شده است: این فرموده الله سبحانه و تعالی:

﴿ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ﴾

ترجمه: تا این که (از زنان بی بندوبار و آلوده) دست کم باز شناخته شوند و در نتیجه مورد اذیت و آزار (اوباش) قرار نگیرند.

به خاطری این است که زنان آزاد با زنان کنیز خلط نشوند تا طمع مردان (ناپاک) نسبت به ایشان از بین برود و این به معنی این نیست که زنان باید جلباب بپوشند تا معلوم نشود که این کدام زن است.

باید بدانیم که بین علت و حکمت فرق است، علت دلیل تشریح احکام است و طوری که بیان کردم علت از نص فهمیده می شود؛ مگر بعضی نصوص معنی علت را به وسیله حروف و ادات متعارف و توسط چه گونه گی ترکیب واضح ساخته است؛ اما دیگر قرائنی است که معنی علت را متوقف ساخته و معنی دیگری را ارائه می کند که همانا معنی هدف شارع است؛ نه دلیل تشریح و همین هدف و نتیجه، مقصود شارع از حکم است که این هدف را حکمت می گویند و برای حکمت، علت گفته نمی شود.

پس از بیانات فوق به این نتیجه می رسیم که معلول با علت به دوران است در صورتی که علت باشد، معلول نیز می باشد و در صورتی که علت موجود نبود، معلول هم موجود نمی باشد؛ اما حکمت چنین ویژه گی ندارد و موجودیت حکم با موجودیت حکمت متوقف نمی باشد؛ مثل این قول الله سبحانه و تعالی:

﴿لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ﴾

ترجمه: (آنان به این سرزمین مقدس بیایند) تا منافع خویش را با چشم خود ببینند (و به سود مادی و معنوی شان برسند و ناظر فوائد فردی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و اخلاقی حج باشند).

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

[الذاریات: ۵۶]

ترجمه: من پری‌ها و انسان‌ها را جز برای پرستش خود نیافریده‌ام.

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾

[العنکبوت: ۴۵]

ترجمه: مسلماً نماز (انسان را) از گناهان بزرگ و از کارهای ناپسند (در نظر شرع) باز می‌دارد.

اگر در آیات فوق دقت کنیم، می‌بینیم بسیار اشخاصی حج می‌کنند؛ ولی کدام منفعتی (که حکمت حج است) را به دست نمی‌آورند، همه جنیبات خلق شدند؛ ولی بسیاری از آن‌ها الله سبحانه و تعالی را عبادت (که حکمت است) نمی‌کنند و به همین ترتیب بسیاری از مردم نماز می‌خوانند؛ ولی از منکر (که حکمت نماز است) دست بردار نمی‌شوند.

لذا گفته می‌توانیم که در مثال‌های فوق حکمت است؛ نه علت؛ زیرا حکم از آن تخلف می‌کند و به همین ترتیب است تمام حکمت‌ها.

حالا اگر در مورد موضوع سوال در آیه کریمه دقت کنیم، دو چیز قابل فهم است یکی این که حکم شرعی از آیه ﴿يُذْنِبِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ﴾؛ ترجمه: ردهای خود را جمع و جور بر خویش فرو افکنند.

به دست می‌آید و همین آیه دلیل حکم است.

دوم این که:

﴿ذَلِكَ أَذْنَىٰ أَنْ يُعْرِفْنَ فَلَا يُؤْذِينَ﴾

ترجمه: تا این که (از زنان بی‌بندوبار و آلوده) دست‌کم باز شناخته شوند و در نتیجه مورد اذیت و آزار (اوباش) قرار نگیرند.

این قسمت آیه، دلیل فرضیت جلاباب نیست و به همین دلیل علت نمی‌باشد؛ بلکه شناخت و معرفت و تفکیک زنان آزاد از کنیز، نتیجه پوشیدن جلاباب؛ یعنی هدف شارع است.

این نتیجه و هدف گاهی از حکم پوشیدن جلاباب تخلف می‌کند؛ چنان‌چه زنان آزاد جلاباب می‌پوشند؛ ولی اکنون کدام کنیزی نیست که زنان آزاد از کنیز تفکیک شوند.

هم‌چنان ﴿ذَلِكَ أَذْنَىٰ﴾ تا این که (از زنان بی‌بندوبار و آلوده) دست‌کم باز شناخته شوند.

در اصطلاح اصول دانان حکمت است؛ نه علت.

این نظر من بود که ذکر نمودم، الله سبحانه و تعالی داناتر و آگاه تر است.

برادر شما عطاء ابن خلیل ابوالرشته

۷ جمادی الاول ۱۴۴۰ هـ ق

۱۳ جنوری ۲۰۱۹ م

مترجم: مصطفی اسلام